

REPUBLIKA SLOVENIJA
DRŽAVNI SVET

Komisija za državno ureditev
Komisija za socialno varstvo, delo, zdravstvo in invalide

7

Številka: 000-04-5/2020/4 EPA 1283-VIII
Ljubljana, 5. 10. 2020

Komisija Državnega sveta za državno ureditev in Komisija Državnega sveta za socialno varstvo, delo, zdravstvo in invalide sta, na podlagi 20. in 21. člena Poslovnika Državnega sveta (Uradni list RS, št. 70/08, 73/09, 101/10, 6/14, 26/15, 55/20 in 123/20) ter drugega odstavka 56. člena Zakona o Državnem svetu (Uradni list RS, št. 100/05 - uradno prečiščeno besedilo, 95/09 – odl. US, 21/13 - ZFDO-F in 81/18 – odl. US), oblikovali naslednje skupno

Mnenje

k Petindvajsetemu rednemu letnemu poročilu Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2019

Komisija za državno ureditev kot pristojna komisija (na 43. seji) in Komisija za socialno varstvo, delo, zdravstvo in invalide kot zainteresirana komisija (na 47. seji) sta 28. 9. 2020 skupaj obravnavali Petindvajseto redno letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2019, EPA 1283-VIII. Poročilo je v obravnavo Državnemu zboru predložil Varuh človekovih pravic Republike Slovenije.

Komisiji **sta se seznanili** s poročilom.

Kot je komisijama pojasnil Varuh človekovih pravic (v nadaljevanju: Varuh), je jubilejno Petindvajseto redno letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2019 (v nadaljevanju: poročilo Varuha) zasnovano malo drugače kot poročila iz preteklih let. V tiskani različici poročila Varuha je dan poudarek predstavitvi ocen stanja na posameznih področjih dela Varuha, posebej so izpostavljena priporočila (aktualna in pretekla), poročilo pa zajema tudi pregled stanja vseh uresničenih in neuresničenih priporočil. Slednjih je 200, kar je, kot poudarja Varuh, zaskrbljujoče.

Varuh je prvič pripravil tudi posebno brošuro, v kateri so na strnjen način zbrani najpomembnejši podatki iz poročila Varuha, podrobnejše argumentacije k priporočilom pa so objavljene na spletnih straneh Varuha. Slednji dodatno poudarja, da je njegovo poročilo več kot le zbirka priporočil. Je dokument, ki vsebuje pravne in dejanske ugotovitve, predloge, mnenja in kritike.

V poročilu Varuha za 2019 so v središče postavljene ranljive skupine - starejši, otroci, invalidi, brezposelni, verske skupnosti, narodne in etične skupnosti, LGBTI+, tujci, zaposleni, veliko pozornosti pa je Varuh v 2019 namenil tudi problematikam socialnih pravic, nasilja, še posebej nasilja v družini, in revščine.

V 2019 je Varuh obravnaval 4600 zadev, od tega 2957 pobud, in pri tem ugotovil 305 kršitev pravic in drugih nepravilnosti s strani 48 različnih organov. Največkrat so se kršitve nanašale na načelo dobrega upravljanja, otrokovih pravic, neupravičenega zavlačevanja postopkov, vprašanja pravne in socialne države in kršitev pravic do socialnega varstva.

Poročilo Varuha vsebuje 158 priporočil, pri čemer Varuh izraža pričakovanje, da bodo vsi, na katere so bila priporočila naslovljena (država, ministrstva, občine, druge institucije...) aktivno odpravljali zaznane pomanjkljivosti. Četudi priporočila niso pravno obvezujoča, je njihovo uresničevanje pokazatelj, koliko se vlada, posamezniki, posamezni državni organi in njihovi predstavniki, pa tudi državni uradniki, trudijo in prizadevajo za spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Žal se, kot ugotavlja Varuh, nekatera priporočila ponavljajo že več kot 10 let.

V 2019 je Varuh obravnaval kar 238 pobud s področja socialnih zadev in ugotovil, da problematika institucionalnega varstva, zlasti starejših oseb, ostaja pereča in se še pogloblja. Zaradi pomanjkanja kadra so skrb zbujujoče zlasti razmere v domovih za starejše, ki se, tako za oskrbovance kot zaposlene, iz leta v leto slabšajo. Prav tako še vedno ni na voljo ustreznih služb in storitev za pomoč ljudem, ki želijo prebivati doma, pa brez dodatne pomoči tega ne zmorejo več. Ob tem Varuh poziva Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ), da naj končno začne izvajati proces deinstitucionalizacije na področju socialnega varstva in prenove trenutno veljavne kadrovske normative v domovih za starejše, saj so slednji, glede na povečano potrebo po pomoči oskrbovancem in zahtevni zdravstveni oskrbi, nezadostni.

V poročilu Varuha je posebej poudarjena tudi potreba po celoviti obravnavi oseb s pridobljeno možgansko poškodbo, za katere bi bilo nujno vzpostaviti mrežo specializiranih regijskih centrov in zagotoviti zmogljivosti, ki bodo ustrezale potrebam. Kot podlage za to Varuh navaja spremembe Zakona o socialnem varstvu, v katerem je treba izvajanje storitev za osebe po pridobljeni možganski poškodbi opredeliti kot samostojno socialnovarstveno storitev in za to zagotoviti ustrezne kadrovske in tehnične pogoje. Varuh poziva tudi k sistemski uskladitvi Zakona o socialnem varstvu, ki ureja družinskega pomočnika, Zakona o osebni asistenci, ki določa institut osebnega asistenta, in Zakona o dolgotrajni oskrbi, na sprejem katerega se še čaka.

Varuh v poročilu za 2019 ugotavlja, da je v Sloveniji na različnih področjih vedno bolj prisotna diskriminacija invalidov. Tudi v 2019 je še bilo mogoče zaznati težave pri zagotavljanju fizičnega dostopa invalidov do sodišč, prav tako ostaja za gibalno ovirane in dolgotrajno bolne učence težava fizični dostop do javnih šol. Takšno stanje je po oceni Varuha v neskladju tako z Zakonom o izenačevanju možnosti invalidov kot tudi s Konvencijo o pravicah invalidov. Varuh poudarja, da v Sloveniji nujno potrebujemo neodvisno telo za spodbujanje, varstvo in spremljanje izvajanja

Konvencije o pravicah invalidov, pri čemer je Varuh pripravljen prevzeti navedeno odgovornost in poslanstvo.

Varuh v poročilu izpostavlja tudi krivice, ki so se leta dogajale slepim in slabovidnim otrokom in njihovim staršem zaradi napačne interpretacije njihove hkratne upravičenosti do dodatka za pomoč in postrežbo ter dodatka za nego otroka. Komisiji ugotavljata, da je bila na podlagi sprejema novele Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o izplačilu neizplačanega dodatka za nego otroka, ki jo je pripravil MDDSZ v 2019, po dolгих letih povzročanja krivic, navedena problematika vendarle urejena tako, da se je upravičencem omogočilo prejemanje dodatka iz obeh naslovov hkrati.

Na področju romske problematike se je Varuh v 2019 ukvarjal z vprašanjem romskih otrok, prostorsko problematiko romskih naselij, nesprejetimi občinskimi področnimi programi in ukrepi za uresničevanje posebnih pravic pripadnikov romske skupnosti ter problematiko statusa in urejanja romskih naselij. Pri tem je Varuh poročal o očitkih, ki jih je pogosto deležen zaradi domnevnega pretiranega zanimanja za navedeno ranljivo skupino, pa tudi za obravnavo tujcev. Varuh ob tem pojasnjuje, da se bo ne glede na neposrednost in ostrino drugače mislečih vedno zavzemal za uresničevanje človekovih pravic za vse.

Varuh poroča o njegovi okrepljeni aktivnosti na področju zagovorništva otrok v 2019, saj je prejel 88 pobud za postavitev zagovornika otrokom. Varuh ob tem ugotavlja, da je na področju zaščite otrokovih pravic v 2019 prišlo do pomembnih premikov, saj sta se začela uporabljati Družinski zakonik in Zakon o nepravdnem postopku, a kljub temu izraža zaskrbljenost glede opozoril o povečanih potrebah po izvedencih klinične psihologije otrok in mladostnikov, psihiatrije, pedopsihiatrije. Strokovnega kadra z omenjenih področij namreč močno primanjkuje, kar vodi v zastoje v kazenskih in družinskih postopkih na sodiščih.

Varuh prav tako priporoča Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport, da nemudoma zagotovi ustrezno usposobljene osebe za stalno delo z otroki z avtizmom, saj za te namene spremljevalec v sedanjem pomenu besede ni ustrezen. Prav tako je po oceni Varuha skrajni čas, da se Deklaracija Evropskega parlamenta o pravicah oseb z avtizmom iz 1996 polno uveljavi tudi v Sloveniji.

Visoko na prednostni lestvici delovanja Varuha ostaja tudi zagotavljanje zdravstvenega varstva, na katerem z vidika njegovega normativnega urejanja tudi v 2019 ni prišlo do bistvenih sprememb. Že večkrat napovedanega Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju še vedno ni.

Na področju zdravja številna Varuhova priporočila ostajajo neuresničena. Tako npr. Varuh že od 2005 opozarja na dolgotrajnost postopkov, v katerih organi Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije odločajo o pravicah iz zdravstvenega zavarovanja, a se situacija ne popravi, kar dokazuje podatek, da vsako leto veliko zavarovancev prejme odločbo z zamudo oziroma za nazaj. Največkrat se zamude nanašajo na bolniško odsotnost, ki se dotika tako zavarovanca kot delodajalca. Varuh meni, da bi morala država in ZZZS navedeni problem razrešiti s skupnimi močmi.

Tudi na področju redkih bolezni je v Sloveniji po oceni Varuha še veliko možnosti za izboljšave. Na vzpostavitev čaka enotni register redkih nemalignih bolezni, kar naj bi bilo izvedeno že konec 2019, pripravljen bi morali biti tudi že načrt dela na področju redkih bolezni za obdobje 2021-2030. Varuh opozarja tudi na nujnost zagotovitve bolj dostopne paliativne oskrbe na lokalni ravni.

Varuh se je tudi v 2019 veliko ukvarjal s svobodo izražanja, s poudarkom na etiki javne besede. Varuh priznava kot legitimno pravico vsakogar, da pove svoje mnenje, a ima slednji obenem tudi dolžnost, da svoje mnenje izrazi na dostojen način. V poročilu se je dotaknil tudi področja zbiranja in združevanja ter sodelovanja pri upravljanju javnih zadev, na katerih je največ aktualnih zadev povezanih z volilno zakonodajo, v okviru katere še vedno ni uveljavljena odločba Ustavnega sodišča glede volilne pravice invalidov.

Na področju omejitev osebne svobode in pobud pripornikov in zapornikov Varuh ugotavlja, da je glavna težava zavodov za prestajanje kazni zapora še vedno njihova prezasedenost, tudi zaradi povečanega števila tujcev, in pomanjkanje kadra na vseh področjih dela. Nujna bi bila tudi nadgradnja sistema forenzične psihiatrije in področja obravnave oseb z najtežjimi motnjami v duševnem razvoju in duševnem zdravju. Kot poroča Varuh je v 2019 žal zastalo delo delovne skupine za vzpostavitev specializirane enote za obravnavo navedene ranljive skupine oseb.

Na področju pravosodja Varuh na splošno zaznava pozitivne premike, tako glede sojenja v razumnem roku, glede krepitve položaja žrtev kaznivih dejanj in ranljivih skupin, kot tudi na drugih segmentih. Varuh opozarja, da je pri spremembi opredelitev v Kazenskem zakoniku glede kaznivega dejanja posilstva ključno, da se upošteva mednarodne standarde.

Na področju policijskih postopkov je Varuh v 2019 obravnaval manj primerov kot leto prej. Varuh prav tako izreka pohvale prizadevanju glede reševanja pritožb zoper delo policistov. Varuh je Ministrstvo za notranje zadeve opozoril tudi na to, da Evropski odbor za preprečevanje mučenja pri Svetu Evrope jasno poudarja, da imajo pridržane osebe pravice že od začetka odvzema prostosti, med drugim tudi pravico do obveščanja o odvzemu prostosti.

Pobude državljanov s področja okolja in prostora, naslovljene na Varuha v 2019, so bile povezane predvsem z motečim hrupom, smradom, uvajanjem pete generacije mobilne telefonije (5G), umeščanjem različnih objektov v prostor ter s sanacijo degradiranih območij. Število pobud s tega področja narašča in jih je bilo v 2019 146.

Varuh kot zelo zaskrbljujoče izpostavlja, da nobeno priporočilo Varuha iz 2018, ki se je nanašalo na pristojnost Ministrstva za okolje in prostor, ni bilo uresničeno. Po Zakonu o varstvu okolja bi morala država vsaka štiri leta pripraviti poročilo o stanju okolja v državi, a je bilo zadnje pripravljeno v letu 2008. Varuh ob tem posebej izpostavlja problematiko neustreznega reševanja sanacij Celjske kotline in Mežiške doline. Prav tako še niso bile sprejete nobene zakonodajne spremembe glede uresničevanja 70.a člena Ustave RS, ki opredeljuje pravico do pitne vode.

Varuh se je v 2019 veliko ukvarjal tudi s področjem šolstva, v okviru katerega se še vedno čaka na ustrezen odziva zakonodajalca na odločbo Ustavnega sodišča o financiranju javno veljavnih programov v osnovnošolskem izobraževanju. Kot aktualno problematiko izpostavlja tudi primere, ko za prešolanje otroka ni dano soglasje obeh staršev, saj slednje lahko vodi v kršitev otrokovih pravic v skladu s Konvencijo o otrokovih pravicah.

V 2019 je Varuh veliko deloval tudi na terenu, saj se s tem želi približati tistim posameznikom, ki zaradi oddaljenosti ali katerega drugega razloga ne morejo priti na sedež Varuha. Vsega skupaj je Varuh opravil 12 poslovanj zunaj sedeža in ob tem izvedel 168 osebnih pogovorov. Obiskal je tudi številne socialnovarstvene zavode, kot so domovi za starejše, varstveno-delovne centre, centre za usposabljanje, šole, centre za socialno delo, izpostave Zavoda za zdravstveno zavarovanje, Zavoda za invalidsko in pokojninsko zavarovanje Slovenije, inšpektorate, policijske postaje itd.

Kot posebna primera je Varuh navedel obiska v Domu na Krasu v Dutovljah in v Zavodu Hrastovec, kjer je opozoril na človeka nevedne razmere, ki vladajo zaradi neurejenega stanja na področju namestitve oseb na varovane oddelke socialnovarstvenih zavodov in na nujno skrb za najranljivejše skupine. Ocenjuje, da so v navedenih dveh zavodih nevarni delovni pogoji tako za stanovalce kot zaposlene, hkrati pa poziva k ureditvi prostorskih zmogljivosti tudi v drugih posebnih socialnovarstvenih zavodih. Na podlagi opravljenih pogovorov z vodstvi zavodov, zaposlenimi, uporabniki storitev, svojci in na podlagi ogledov prostorov je Varuh podal številne ugotovitve in priporočila.

Varuh poudarja, da je v prvem letu novega mandata s skupnim delom uspel prispevati k odpravi določenih kršitev, nepravilnosti in krivic. Po njegovi oceni je v Sloveniji standard spoštovanja človekovih pravic relativno visok, je pa glede na številna poročila Varuha še veliko področij, na katerih bi bilo treba kot družba narediti nadaljnje korake in dvigniti standarde na različnih področjih v družbi tako, da bodo napredek občutili vsi ter da nobena ranljiva družbena skupina ne bo izključena ali prikrajšana. Varuh obenem izraža želje po dobrem sodelovanju z vsemi, predvsem glede uresničevanja priporočil in odpravljanja konkretnih kršitev v dobro ljudi.

Komisiji sta bili seznanjeni z odzivom Ministrstva za pravosodje, ki je kot nosilno ministrstvo za pripravo odzivnega poročila Vlade Republike Slovenije na varuhovo poročilo pojasnilo, da je navedeno poročilo že pripravljeno in da bo v kratkem predloženo Državnemu zboru.

Komisiji sta bili seznanjeni tudi s stališčem Ministrstva za zdravje, ki delo Varuha ocenjuje kot izjemno pomembno in kot lakmusov papir delovanja družbe. Ministrstvo za zdravje ocenjuje, da je 200 neuresničenih priporočil Varuha relativno gledano resda veliko, a da je treba ob tem upoštevati tudi vsa priporočila, ki so bila že uresničena. Dodatno pojasnjuje, da je COVID-19 v letošnjem letu zelo spremenil način dela tudi v posameznih ministrskih resorjih, saj sta predvsem zdravstvo in sociala dodatno izjemno obremenjena.

Ministrstvo za zdravje spremembe zakonodaje na področju dolgotrajne oskrbe, Zakona o nalezljivih boleznih, Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem

zavarovanju ocenjuje kot nujne, a pri tem pa opozarja, da gre za kompleksne probleme, ki že vrsto let čakajo na razrešitev, zato je v letu, ko smo bili nepričakovano soočeni z epidemijo COVID-19, nemogoče pričakovati, da bo prišlo do bistvenega napredka. Poudarja tudi, da je na vseh problematičnih vsebinskih področjih ključna predvsem implementacija sprememb, ne samo njihova identifikacija težav in njihova analiza. Glede na to, da se področji sociale in zdravstva soočata z velikimi kadrovskimi primanjkljaji, odprava številnih težav ni mogoča preko noči, zato je po oceni Ministrstva za zdravje v trenutni situaciji treba iskati predvsem izvedljive, četudi ne idealne rešitve.

* * *

Komisiji izražata pohvale varuhovemu poročilu, ki je ponovno pripravljeno konsistentno, informativno, skrbno in natančno, hkrati pa predstavlja pomembno ogledalo družbe in v veliko primerih tudi njeno utemeljeno slabo vest.

Komisiji posebne pohvale izrekata tudi povzetku poročila Varuha, ki bralcu omogoči hiter pregled ključnih problematik, izpostavljenih v poročilu, prav tako pa tudi odločitvi Varuha, da, namesto da bi ponudil obsežno tiskano verzijo poročila, nadgradi spletno različico letnega poročila, s čimer, kot navaja Varuh, želi dati zeleno sporočilo za okolju prijazno poslovanje državnih organov.

Komisiji ugotavljata, da Varuh v poročilu za 2019 ponavlja svoja priporočila iz preteklih let glede nujnosti čimprejše ureditve lastništva vseh kategoriziranih cest, ki potekajo po zasebnih zemljiščih, in ponovno poziva Vlado Republike Slovenije, da pripravi, sprejme in zagotovi izvedbo konkretnih ukrepov na navedenem kompleksnem področju. Tudi komisiji na navedeno problematiko opozarjata že kar nekaj časa, v okviru Državnega sveta pa je bilo prav tako že nekaj konkretnih poskusov ureditve nastale situacije. Nazadnje preko vprašanja Komisije Državnega sveta Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalni razvoj v zvezi s celovitim reševanjem problematike lastništva kategoriziranih občinskih (in državnih) cest, ki tečejo preko zemljišč v lasti fizičnih oseb, ki ga je Državni svet sprejel na 25. seji 22. 1. 2020 in ga naslovil na Vlado Republike Slovenije. Slednja je v odgovoru z dne 5. 3. 2020 pojasnila, da je evidentiranje dejanske rabe zemljišč javne cestne infrastrukture v matični evidenci pri Direkciji Republike Slovenije za infrastrukturo v teku, v Zemljiškem katastru pri Geodetski upravi Republike Slovenije pa naj bi bili prvi uradni podatki o pripadajočih zemljiščih kategoriziranih občinskih in državnih cest, skladno z Zakonom o evidentiranju nepremičnin, evidentirani in v javnem vpogledu javno dostopni od 1. aprila 2020 dalje.

Komisiji se zavedata, da je razrešitev te, že več kot desetletje trajajoče problematike, nujna, da pa zagotovo terja večji angažma države oziroma več njenih ministrskih resorjev (Ministrstva za okolje in prostor, Ministrstva za finance, Ministrstva za pravosodje in Ministrstva za javno upravo) ter tudi velik obseg finančnih sredstev, kar je, kot kaže, ena od ključnih ovir na poti do večjih premikov v njeni razrešitvi. Kot prvi korak k napredku na tem področju komisiji prepoznavata jasno opredelitev celotnega obsega izpostavljenih problematike, tako z vidika obsega navedenih cest (po ocenah naj bi šlo za več kot 20.000 km cest) kot finančnih obremenitev.

Komisiji se zavedata, da se z ohranjanjem statusa quo v zvezi s kategoriziranih cest, ki so v zasebni lasti, krši pravice državljanov, s tem ko se posega v njihovo lastnino, a občine so postavljene v brezizhoden položaj, saj jim omejena finančna sredstva ne omogočajo, da bi nastalo situacijo reševale same. Navsezadnje jih v odnosu do njihovih občanov zavezujejo tudi ostale obveze, kot je npr. skrb za vzdrževanje komunalne infrastrukture. Nastalo situacijo občine trenutno rešujejo v okviru svojih finančnih zmožnosti, ki pa so pogosto zelo omejene in ne zadoščajo za razrešitev težav, ki bi pri marsikateri občini terjale njen celoten letni proračun. Komisiji zato podpirata varuhov poziv, da je država tista, ki mora konkretnije ukrepati in zagotoviti zakonske podlage ter sistemski finančni vir za poplačilo odškodnin lastnikom zemljišč, prek katerih so speljane javne ceste.

Varuh v zvezi z navedeno problematiko dodatno pojasnjuje, da se slednja pojavlja v njegovih poročilih že od 2015 in da je pogosto osrednja tema ob obiskih Varuha v lokalnih skupnostih, pri čemer predstavniki lokalnih skupnosti izpostavljajo predvsem pomanjkanje finančnih sredstev za njeno hitrejšo razrešitev, četudi se jo aktivno trudijo reševati.

Komisiji, kot že večkrat poprej, opozarjata tudi na še vedno slabo zaščitene pravice mladih, predvsem žensk, ki jim neustrezni pogoji za življenje in delo v državi (delo za določen čas, delo za krajši čas, nedostopnost stanovanj, nadurno delo, delo v več izmenah, ipd.), ne omogočajo dovolj visoke stopnje socialne zaščite, kar lahko v pomembni meri vpliva na njihovo odločitev za rojstvo otroka. Delovna mesta mladim ženskam po vrnitvi z materinskega dopusta niso več zagotovljena, saj jih čedalje manj dela na podlagi pogodb o zaposlitvi za nedoločen čas. Komisiji ugotavljata, da so se opisane razmere v času soočanja z virusom COVID-19 še poslabšale, saj so mlade ženske na začetku svojih karier, z zaposlitvijo za določen čas, pogosto prve, ki v kriznih razmerah izgubijo službo. Državni svet je že večkrat opozoril, da bi bilo zaščito prej omenjenih pravic mladih žensk treba uzakoniti, a za to še vedno ni dovolj političnega posluha, kljub temu, da je razrešitev tovrstnih problematik lahko tudi ena od rešitev v povezavi s problematiko nizke rodnosti v državi in slabšanja demografske slike.

Komisiji sta se v razpravi dotaknili tudi pravice do cepljenja, ki zlasti v zadnjem času spet deli slovensko javnost, in na katero je možno gledati z različnih zornih kotov. Med drugim tudi z zornega kota kršenja pravic otrok do zaščite njihovega zdravja pred nalezljivimi boleznimi, če se njihovi starši odločijo, da jih ne bodo cepili, pa za to ni utemeljenega medicinskega razloga. V okviru Državnega sveta je bilo sicer na temo zakonodaje s področja nalezljivih bolezni opravljenih kar nekaj poglobljenih razprav s strokovno javnostjo, pa tudi predstavniki civilne družbe. Komisiji sta bili seznanjeni tudi z varuhovim stališčem do navedene problematike.

Glede vprašanja cepljenja Varuh pojasnjuje, da v zvezi z njim zaupa stroki - ne zgolj epidemiološki stroki, ampak različnim strokam. Varuh, tako kot v mnogih drugih primerih, tudi v tem primeru ne more stopiti v vlogo odločevalca, ampak lahko zgolj podpre strokovne odločitve, obenem pa skrbi za to, da se ob njihovem izvajanju zagotavlja varstvo človekovih pravic.

Komisiji nadalje ugotavljata, da so nekatera priporočila Varuha resda vezana na precejšnja finančna sredstva, medtem ko je veliko tudi takšnih, kjer bi morebitno rešitev lahko predstavljala že zgolj samo boljša organizacija dela ali dodaten angažma vseh deležnikov. Komisiji zato pozivata, da se Vlada v odzivu na priporočila Varuha odzove tudi tako, da naredi podrobno oceno finančnih posledic v primeru uresničevanja vseh njegovih priporočil in da se v prvi vrsti skuša odpraviti predvsem tiste pomanjkljivosti sistemov v državi, kjer je možno premike narediti hitro in brez večjih finančnih posledic.

Varuh je v odzivu na zgoraj navedeno razpravo komisij kot primer možnega obvladljivega posega v sistem navedel novelacijo standardov in normativov na področju socialnega varstva, ki pa jo pristojni organi vedno znova prelagajo, saj se sklicujejo na to, da naj bi vse nastale težave rešil bodoči Zakon o dolgotrajni oskrbi. Varuh opozarja, da bo navedeni zakon terjal velika finančna sredstva in da ostaja odprto vprašanje, kdaj bo sprejet in uveljavljen, medtem ko bi bila posodobitev standardov in normativov izvedljiva že danes.

Na področju zdravstva komisiji opozarjata na še vedno pogoste težave z dostopom do osebnega zdravnika in dolge čakalne dobe na obravnavo na specialistični ravni, ki jih je trenutno stanje, povezano z virusom COVID-19, samo še okrepilo. Komisiji sta bili seznanjeni tudi z opozorili Varuha o nesprejemljivih zamudah Zavoda za zdravstveno zavarovanje pri odločanju o pravicah iz naslova zdravstvenega zavarovanja (pogosto zavarovanci odločbe o dolgotrajnejši odsotnosti z dela zaradi bolezni prejmejo šele, kot se že vrnejo v službo, kar povzroča težave tako delodajalcem kot zaposlenim) in podpirata varuhovo vztrajanje pri čimprejšnji razrešitvi navedene situacije.

Varuh v poročilu ponovno izpostavlja problematiko staršev, ki jim za čas bivanja otroka v bolnišnici ne pripada nadomestilo plače za nego otroka, kar je v neskladju s 56. členom Ustave RS. Ministrstvo za zdravje je sicer obljubilo, da bo Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju ustrezno spremenjen do konca 2019, a navedenih obljub ni uresničilo. Varuh opozarja, da bi bilo v istem zakonu treba urediti tudi vprašanje pravic do nege širšega družinskega člana.

Komisiji v zvezi z zgoraj navedeno problematiko pojasnjujeta, da je Državni svet ravno na podlagi opozoril Varuha in zaznanih izkušenj v praksi, na pobudo državnega svetnika mag. Petra Požuna, v zakonodajno proceduro vložil Predloga zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju, EPA 1159-VIII, ki rešuje omenjeno problematiko in trenutno čaka na obravnavo na pristojnem Odboru Državnega zbora za zdravstvo. Slednjemu sicer ne pristojno ministrstvo ne Vlada nista izrekla podpore, saj, kot navajata v svojem mnenju, se namerava navedeno problematiko urediti v okviru celovite prenove sistema zdravstvenega varstva in zavarovanja, s čimer pa se prav tako odlaša že leta. Posledično komisiji naprošata Varuha, da podpre napore Državnega sveta in sprejem navedenega predloga zakona.

Komisiji izpostavljata tudi področje obvladovanja bolnišničnih okužb v domovih za starejše, ki se mu je Varuh v 2019 posebej posvetil. Ne glede na to, da je Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti Varuhu poročalo o napredku pri

razreševanju navedene problematike, komisiji ugotavljata, da sta tako prvi kot drugi val okužb s COVID-19 jasno pokazala, da to področje ostaja neustrezno urejeno.

V razpravi je bila izražena tudi zahvala Varuhu za visoko stopnjo odzivnosti na različne pobude in vprašanja, med drugim na pripravljenost aktivnega sodelovanja in iskanja možnih rešitev s predstavniki delojemalcev, ki se zavedajo omejenih pristojnosti Varuh v zasebni sferi, kjer pa je pogosto zaznanih največ kršitev, predvsem na področju plač in prispevkov za socialno varnost. Resda iz poročila Varuha za 2019 izhaja, da je bilo v zvezi z neizplačili plač in obračuni prispevkov za socialno varnost v navedenem letu resda zaznanih manj primerov kot v preteklih letih, a je slednje moč v večji meri pripisati zlasti visoki stopnji gospodarske rasti v navedenem letu in posredno večji vestnosti delodajalcev pri uresničevanju njihovih obvez do delavcev. Kljub temu navedena področja na dolgi rok ostajajo pereča, še zlasti letos, v času nove krize, povezane s COVID-19. Komisiji opozarjata na to, da nihče v državi, ne pristojno ministrstvo, ne Varuh in ne sindikati dejansko nimajo popolne slike o obsežnosti navedene problematike, ki bi lahko predstavljala pomembno izhodišče za njeno razrešitev.

Komisiji ugotavljata, da tudi na področju brezposelnih in zaposlenih po poročanju Varuha ostaja nerešenih več vprašanj (npr. težave invalidnih oseb pri iskanju primerne zaposlitve), med drugim tudi problematika neplačevanja prispevkov za socialno varnost in pomanjkanje nadzora nad izplačilom plač. Varuh se v poročilu sprašuje tudi o tem, ali je bilo sploh narejenega kaj napredka pri razreševanju problematike prekarnosti.

Komisiji prekarnost prepoznavata kot ogromno črno liso na trgu dela. V času epidemije COVID-19 je bilo še toliko bolj razvidno, da so prav delovna mesta, ki imajo značaj prekarnosti, prva na listi za ukinitve v primeru zmanjšanja potreb po delovni sili. Prekarnost ima večplastne negativne posledice, med drugim se zažira tudi v do sedaj klasična delovna mesta za nedoločen čas, analize, ki jih je na tem področju pripravljalo Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, pa še niso obrodile sadov v obliki konkretnih (zakonodajnih) rešitev in ostalih učinkovitih ukrepov na trgu dela.

Komisiji Varuha pozivata, da nadaljuje svoje delo tudi v smislu dodatne zaščite zaposlenih kot praviloma šibkejši strani v primerih, povezanih s kršenjem pravic iz dela. Izpostavljata tudi vprašanje minimalne plače. Ocena predstavnikov interesov delojemalcev v Državnem svetu je, da se je slednje z zadnjimi spremembami končno dvignilo na neko dostojno raven, zaradi česar nasprotujejo aktualnim predlogom delodajalske strani o dodatnih posegih v sistem njenega urejanja in zahtevajo, da je slednja opredeljena v pravični višini, ki bo zaposlenim zagotavljala dostojno življenje.

Komisiji opozarjata, da bi se morali bolj zavedati tako pozitivnih kot negativnih premikov v načinu odzivanja posameznika in družbe na čedalje bolj intenzivno informatizacijo družbe, pa tudi popolnoma nove razmere, povezane s COVID-19, v katerih smo se znašli. Dogajanje na svetovni ravni zaradi globalizacijskih valov slej ko prej vpliva tudi na našo družbo, zato bi bilo treba okrepiti zavedanje o nujnosti zaščite človekovih pravic in ukrepanje v primeru zaznanih kršitev na nekaterih novih problematičnih področjih (npr. v povezavi z versko svobodo ali pravicami manjšin v

družbi, negativnim vplivom elit in kapitala). Pri tem morajo ključno vlogo odigrati različni državni organi, ki delujejo na področju preprečevanja neenakosti, diskriminacije in zaščite človekovih pravic, med njimi tudi Varuh. Delo Varuha in njegovih sodelavcev se sicer ocenjuje kot uspešno, a kot pri vsaki nalogi družbenega pomena je zagotovo še dosti prostora za napredek pri razumevanju novih družbenih pojavov, njihovi interpretaciji in oceni njihovih posledic na družbo kot celoto.

Varuh je v odzivu na razpravo članov komisij pojasnil, da se na pojave v družbi po eni strani odziva na podlagi pobud, ki jih prejema, po drugi strani pa skuša biti čim bolj samoiniciativen in sproti odreagirati na zaznana kritična področja ali pojave ter slednje obravnavati čim bolj kritično. Strinjal se je z razmišljanjem komisij, da bo situacija na različnih področjih, na katerih se praviloma pojavlja več kršitev človekovih pravic, zaradi letošnje epidemije COVID-19 še bolj zaostrena. Dodaja, da aktualna analiza razmer kaže na to, da se bo velik del do sedaj že zaznanih težav zgolj še poglobil, hkrati pa se v 2020 pojavljajo tudi nekatera nova žarišča kršitev človekovih pravic, na katere bo moral biti Varuh še posebej pozoren.

* * *

Za poročevalca na seji Komisije Državnega zbora za peticije, človekove pravice in enake možnosti in na seji Državnega sveta je bil določen državni svetnik mag. Peter Požun.

Sekretarka
Komisije za državno ureditev
mag. Mateja Poljanšek, l.r.

Predsednik
Komisije za državno ureditev
Rajko Fajt, l.r.

Sekretarka
Komisije za socialno varstvo, delo,
zdravstvo in invalide
mag. Nuša Zupanec, l. r.

Predsednik
Komisije za socialno varstvo,
delo, zdravstvo in invalide
mag. Peter Požun, l. r.